

ОЦІНКА НАПОВНЕННЯ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Державний біотехнологічний університет

Анотація. Узагальнено наявні теоретичні підходи до визначення сутності понять «державний бюджет» та «доходи державного бюджету» згідно з діючою нормативно-законодавчою базою. Досліджено особливості формування дохідної частини бюджету за рахунок податкових та неподаткових надходжень та інших доходів за останні три роки. Проаналізовано структуру формування дохідної частини бюджету за основними статтями.

Ключові слова: бюджет, доходи, податкові надходження, неподаткові надходження, офіційні трансферти

EVALUATION OF THE FILLING OF THE INCOME PART OF THE STATE BUDGET OF UKRAINE

Abstract. The existing theoretical approaches to defining the essence of the concepts of "state budget" and "state budget revenues" in accordance with the current regulatory framework are summarized. The peculiarities of the formation of the revenue part of the budget at the expense of tax and non-tax revenues and other revenues for the last three years are studied. The structure of formation of the revenue part of the budget by main articles is analyzed.

Keywords: budget, revenues, tax revenues, non-tax revenues, official transfers

Державний бюджет України є однією з провідних ланок фінансової системи суспільства. Його значення лежить в основі реалізації державою своїх функцій – підтримання конституційного ладу правопорядку судочинства забезпечення соціальної стабільності, охорони здоров'я, освіти, тощо. Мобілізуючи кошти в державному бюджеті, держава підтримує належний соціальний клімат; стимулює розвиток економіки країни; впливає на національні, демографічні, екологічні та регіональні процеси. Добробут населення та їх фінансова стабільність напряму залежить від фінансової політики держави. Тому в сучасних економічних умовах проблеми формування достатнього обсягу доходів державного бюджету і забезпечення ефективного їх використання набувають особливого значення і актуальності.

Дослідженням проблематики бюджетної політики України в системі доходів державного бюджету займалися багато вітчизняних науковців: С.І. Юрій, Й.М. Бескид, О.Д. Василик, К.В. Павлюк, Р.Й. Бачо, О.М. Мотузка, М.В. Тарасюк, О.С. Сироветник, Т.А. Далевська та інші [1-6]. Проте не зважаючи на значний внесок в розвиток теорії і практики зазначених напрямів дослідження, особливо актуальною і недостатньо дослідженою залишається проблема наповнення державного бюджету та ефективності використання фінансових ресурсів держави.

Державний бюджет виступає невід'ємною частиною ринкових відносин і одночасно важливим інструментом реалізації державної політики.

Згідно Бюджетного кодексу України, під державним бюджетом слід розглядати план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються органами державної влади протягом бюджетного періоду [7].

Дослідження проблем наповнення дохідної частини Державного бюджету України викликає інтерес, насамперед тому, що саме бюджет характеризує рівень економічного розвитку країни, і завдяки правильному здійсненню бюджетного процесу забезпечується економічна і соціальна стабільність та належний життєвий рівень населення.

Дослідження сутності формування доходів бюджету є достатньо актуальним питанням сучасності, адже підвищення ефективності використання фінансових ресурсів, що перерозподіляється через бюджетну систему, залежить від розуміння сутності зазначеної економічної категорії.

За економічною сутністю бюджетні доходи, з одного боку, є результатом розподілу вартості валового внутрішнього продукту між різними учасниками відтворювального процесу, з іншого – об'єктом подальшого розподілу сконцентрованої в руках держави вартості. Так, через доходи

Державного бюджету України перерозподіляється суттєва частина ВВП. Формою прояву категорії «доходи державного бюджету» є сукупність видів бюджетних платежів юридичних та фізичних осіб, а їхнім матеріальним втіленням – грошові кошти, які мобілізуються до бюджету.

У Бюджетному кодексі України визначено, що доходи бюджету це: «податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України (включаючи трансферти, плату за надання адміністративних послуг, власні надходження бюджетних установ)» [7].

Вітчизняні науковці розглядають категорію «доходи бюджету», з одного боку, як систему економічних відносин, з іншого – як кошти, що формують централізований фонд фінансових ресурсів держави. Отже, характеризуючи категорію «доходи державного бюджету», відзначимо їх як основну складову державних фінансів, що має похідний характер. На основі аналізу існуючих у наукових працях підходів, доходи державного бюджету доцільно визначити як частину бюджетних ресурсів держави, що надходить до основного загальнодержавного фонду, сформованого для фінансування суспільно необхідних видатків з метою забезпечення сталого розвитку національної економіки, підвищення матеріального добробуту і культурного рівня населення, забезпечення обороноздатності країни, утримання державних органів управління та вирішення завдань суспільного розвитку.

Аналіз наповнення дохідної частини Державного бюджету України перш за все потрібен для детальної оцінки основних джерел надходження, динаміки їх змін, визначення факторів впливу, що призвели до відхилень по кожній статті доходів бюджету.

Найбільшу частку у структурі доходів Державного бюджету України впродовж 2018-2021 рр. займають податкові надходження. Дана група доходів посідає провідне місце серед різних методів мобілізації бюджетних ресурсів та інструментів державного регулювання економіки, вони є найбільш адекватним і об'єктивним відображенням стану національної економіки. Використання податків як фінансових важелів ґрунтується на запровадженні різноманітних інструментів регулювання економічних пропорцій, забезпечення необхідного рівня соціальних гарантій тощо. Для будь-якої держави з ринковою економікою податки є своєрідним важелем регулювання та попередження негативних тенденцій в економіці. Податки є своєрідним механізмом, що забезпечує взаємозв'язок між загальнодержавними інтересами та інтересами окремих суб'єктів господарювання. Саме податки визначають характер взаємовідносин між підприємствами усіх форм власності з державним та місцевим бюджетами, з банківськими установами, державними органами виконавчої влади тощо.

Слід також зазначити, що впродовж досліджуваного періоду спостерігається тенденція їх зростання. Так, у 2021 р. порівняно з 2020 р. вони збільшились на суму 131386,4 млн. грн. (або на 15,4 %).

Розглядаючи окремо кожну статтю доходів бюджету, можна побачити тенденцію збільшення таких податкових надходжень, як податок на доходи фізичних осіб (на 4304,3 млн. грн. (на 3,7 %) у 2021 р. порівняно з 2020 р.), податок на прибуток підприємств (на 37161,3 млн. грн. (на 34,2 %) у 2021 р. порівняно з 2020 р.), внутрішні податки на товари та послуги (на 86883,5 млн. грн. (на 16,1 %) у 2021 р. порівняно з 2020 р.), ПДВ з вітчизняних товарів (на 13823,1 млн. грн. (на 10,9 %) у 2021 р. порівняно з 2020 р.), ПДВ з імпортованих товарів (на 64288,3 млн. грн. (на 23,5 %) у 2021 р. порівняно з 2020 р.), акцизний податок з ввезених в Україну підакцизних товарів (на 14818,7 млн. грн. (на 25,6 %) у 2021 р. порівняно з 2020 р.), податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції (на 3808,3 млн. грн. (на 12,5 %) у 2021 р. порівняно з 2020р.).

Слід зауважити, що у 2019-2020 рр. суми надходжень податку на прибуток підприємства були меншими, якщо порівнювати з сумами надходжень від фізичних осіб. Тобто спостерігалось зменшення виробництва за останні три роки і це вплинуло на надходження до бюджету.

Від продажу підакцизних товарів, вироблених в Україні (алкоголь, цигарки, нафтопродукти) у 2020 році зібрано більше ніж у 2019 та 2018 рр., але у 2021р. сума зменшилась на 6046,7 млн. грн. (на 7,5 %) у порівнянні з 2020р.

У структурі доходів друге місце серед надходжень займають неподаткові надходження. Структура неподаткових надходжень – це доходи від власності та підприємницької діяльності; адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності; власні надходження бюджетних установ та інші неподаткові надходження. Найбільшу частку у структурі неподаткових надходжень займають власні надходження бюджетних установ. Так, у 2021 р. в порівнянні з 2020 р. сума таких надходжень збільшилась на 11867,0 млн. грн. (на 17,2 %).

Впродовж 2018-2020 рр. спостерігається тенденція зменшення надходження до бюджету від наданих адміністративних послуг, судового збору та доходів від некомерційної господарської діяльності. Проте у 2021 р. ця сума збільшилась на 2037,8 млн. грн. (на 20,9 %).

Цільові фонди, за розміром частки надходжень в бюджет, посідають четверте місце. У 2019 р. вони зросли на 1583,3 млн. грн. в порівнянні з 2018 роком та сягнули високого показника, але у 2020 році значення зменшилось до рівня 2018 року, а в 2021 р. збільшилось на 19,2 млн. грн. (на 10,3 %).

Таким чином, кожна група доходів відіграє значну роль у системі Державного бюджету України. На основі проведеного аналізу доходів державного бюджету спостерігається тенденція до зростання надходжень, що, в свою чергу, має позитивно відобразитися на економіці країни. Однак, державний бюджет регулярно відчуває дефіцит коштів. Податкові надходження до скарбниці не відзначаються стабільністю. У суспільстві спостерігається дуже великий рівень диференціації за доходами населення. Податки не стимулюють розвиток економіки, а радше заганяють її в тінь. А відтак, зараз, у дуже складний і непередбачуваний час, існує багато суперечок з приводу формування та використання коштів державного бюджету України. Існує безліч важливих проблем, які потребують негайного вирішення на законодавчому рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Юрій С.І. Бюджетна система України / С.І. Юрій, Й.М. Бескид. – К.: НІОС, 2011. – 400 с.
2. Василик О.Д. Бюджетна система України : [підручник] / О.Д. Василик, К.В. Павлюк. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 544 с.
3. Бачо Р.Й. Стан формування дохідної частини бюджету України в сучасних кризових умовах / Й. Илллар, Є.Й. Бачо // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2014. – 6 с.
4. Мотузка О.М. Статистичний аналіз доходів державного бюджету України. Статистика та економіка, аналіз, 2015. № 1. С. 23–27.
5. Тарасюк М.В., Сироветник О.С. Доходи державного бюджету в системі соціально-економічного розвитку України. Міжнародні економічні відносини та світове господарство, 2018, № 21(2). С. 93–97.
6. Далевська Т.А. Фінансово-бюджетне та стратегічне планування регіонального розвитку на засадах смартспеціалізації. Світ фінансів. Вип. 1(58). 2019. С. 43–53.
7. Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 р. № 2456-VI, зі змінами і доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.

Морозова Ганна Сергіївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Державний біотехнологічний університет, Харків, e-mail: g.morozova@btu.kharkov.ua

Morozova Anna S. – Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of Finance, Banking and Insurance, State Biotechnology University, Kharkiv, e-mail: g.morozova@btu.kharkov.ua